

Kartashov S.V.

Candidate of legal sciences, doctoral student

Odessa Institute of Market Problems and Environmental and Economic Research

National Academy of Sciences of Ukraine

Babiy O.M.

Candidate of Economics, Associate Professor

Odessa National Economic University, Ukraine

Kolodinsky S.B.

Doctor of Economics, Associate Professor

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture Ukraine

MECHANISM ROLLING OF TERRITORIAL HYBRID SYSTEMS

Карташов С.В.

Кандидат юридичних наук, докторант

Одеський інститут проблем ринку та еколого-економічних досліджень

Національної академії наук України

Бабій О.М.

Кандидат економічних наук, доцент

Одеський національний економічний університет, Україна

Колодинський С.Б.

Доктор економічних наук, доцент

Одеська національна академія будівництва та архітектури, Україна

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ

The article deals with the process of formation of the mechanism of development of territorial production systems in the conditions of restructuring of the economy of Ukraine, strengthening of autonomy and self-regulation of regions in which territorial-production complexes become more productive and competitive.

Key words: territorial-industrial complex, regional economy, independence and self-regulation.

У статті розглядається процес формування механізму розвитку територіально-виробничих систем в умовах реструктуризації господарства України, посилення самостійності та саморегулювання регіонів, в яких територіально-виробничі комплекси стають більш продуктивними та конкурентоспроможними.

Ключові слова: територіально-виробничий комплекс, регіональна економіка, самостійність та саморегулювання.

Формування концептуальних засад просторового розвитку територіально-виробничих систем вимагає дослідження сучасних процесів пов'язаних із регіональним саморегулюванням та поглиблення процесів саморозвитку регіонів. Регіональне саморегулювання є проміжною ланкою між явними формальними та неформальними правилами господарювання і, водночас, різновидом інституцій, які за своїм змістом ближчі до формальних правил. В ієрархії своєрідних інституцій корпоративної сфери регіональне саморегулювання посідає проміжні позиції між державними інституціями, що відповідають за спрямування в економіку логістичних норм управління і корпоративним саморегулюванням.

В умовах зростаючого дефіциту фінансово-кредитних, інвестиційних, енергетичних та сировинних ресурсів удосконалення форм організації виробництва на основі спеціалізації, концентрації та комбінування і пов'язаного з цими формами кооперування в межах регіону стає реальним важелем стимулювання підприємницької діяльності та підвищення ефективності господарювання та розвитку територіально-виробничих систем.

Основними напрямками реалізації наведених положень є;

— концентрація виробництва шляхом налагодження активної співпраці між підприємствами регіону, що мають технологічну подібність виробничих процесів;

— створення нових структурних утворень (фінансово-промислових груп, холдингів, концернів та ін.) для максимально інтенсивного використання виробничого потенціалу підприємств і природно-сировинних ресурсів регіону;

— поєднання міжгалузевих і допоміжних виробництв із метою

забезпечення створення спеціалізованих потужностей для випуску складної високоякісної продукції.

Предметною основою взаємодії територіально-виробничих систем з іншими господарськими суб'єктами в регіоні є майнові комплекси, готова продукція, напівфабрикати, результати науково-технічних розробок та інші матеріальні та нематеріальні активи. При цьому є дві умови такої взаємодії:

1) прогнозування темпів зростання обсягів виробництва необхідно співвідносити з реальними потребами ринку і наявними можливостями їх задоволення;

2) встановлення виважених пропорцій між екстенсивним розширенням виробництва територіально-виробничої системи загалом або окремих програм її розвитку (за рахунок залучення додаткової робочої сили і використання додаткових фондів) та інтенсивним розширенням (шляхом підвищення продуктивності праці, яке, в основному, пов'язане зі здійсненням капіталовкладень), враховуючи те, що екстенсивний шлях розвитку виробництва варто приймати лише тоді, коли будуть вичерпані всі можливості інтенсивного зростання і розширеного відтворення [1, с.62-64].

Розробка кожного стратегічного напрямку повинна базуватися на таких засадах:

- загальній оцінці всіх видів економічної діяльності в межах регіону;
- виявленні найбільш прибуткових видів економічної діяльності, особливо новітніх сучасних виробництв;
- вивченні попиту на продукцію і послуги;
- дослідженні життєвих циклів продукції і технологій;
- вивченні попиту і пропозиції суміжних регіонів із позицій конкуренції і ринків збуту;
- визначенні перспективної рентабельності, стабільності, факторів ризику, успішної конкуренції суб'єктів економічної діяльності в регіоні;
- виявленні необхідної підтримки суб'єктів економічної діяльності регіональною адміністрацією;

- визначенні додаткових капітальних вкладень на розвиток територіально-виробничих систем;
- виділенні стратегічних зон господарювання в межах регіону і оцінці їх привабливості.

Територіально-виробнича система — це складна динамічна система, яка є організованою сукупністю підприємств і виробництв, пов'язаних між собою економічними, фінансовими, організаційними та технологічними зв'язками у багатовимірному економічному просторі. Відповідно це може бути як міжгалузеве, так і міжрегіональне об'єднання.

До основних характеристик територіально-виробничої системи можна віднести межі системи, форми і види взаємозв'язків між її складовими, рівень організації виробництва та управління, особливості структурної організації, прибутковість і рентабельність функціонування.

Просторові чинники — це предметні і функціональні характеристики, що впливають на середовище, в якому здійснюється господарська діяльність територіально-виробничої системи. А відтак, до основних принципів управління просторовими чинниками належать: комплексність, цілеспрямованість, масштабність, організованість, динамічність.

Зміни в територіально-виробничій системі можуть бути зумовлені зовнішнім середовищем і внутрішніми процесами в системі, у кожному з цих варіантів реакція територіально-виробничої системи на зміни буде різною. Територіально-виробнича система не може суттєво впливати на процеси і зміни у зовнішньому середовищі, а тому змушена пристосовуватися до таких змін, використовуючи власні ресурси. Окрім цього, адаптація до змін у зовнішньому середовищі потребує відповідної реорганізації внутрішніх процесів у територіально-виробничій системі [2, с.63-67].

Залежно від масштабу та економічного потенціалу територіально-виробничої системи, зміни у її внутрішньому середовищі можуть певним чином впливати і на рівень її функціонування. Однак у кожному разі для забезпечення ефективної діяльності територіально-виробничої системи потрібні зміни в

організації управління, в структурі економічних процесів і відносин, а також у способах та методах організації регулювання цих процесів і відносин. Якщо під час впровадження організаційних, технологічних, фінансових та інших змін у діяльність територіально-виробничої системи недооцінити вплив на цей процес просторових чинників, то можна стверджувати, що названі зміни не дадуть бажаного результату. Звідси випливає потреба в цілісному виробничо-просторовому програмуванні змін у територіально-виробничій системі.

За своєю суттю управління виробничо-просторовими змінами — це процес реалізації стратегії розвитку територіально-виробничої системи для підтримки її гармонії зі змінами в ринковому середовищі. Саме ринкове середовище також може бути описане множиною чинників, серед яких найважливішими є: рівень попиту і пропозиції, стан виробників і споживачів, розвиток інституційної інфраструктури та інше. При цьому кожен із названих чинників можна відобразити відповідними векторами: попит — вектором наявних грошових ресурсів за сегментами ринку; пропозицію — вектором цін на товари за відповідними групами; виробників — вектором кількості та якості продукції; споживачів — вектором рівня платоспроможності.

Дослідження впливу просторових чинників на організацію та розвиток територіально-виробничих систем вимагає цілеспрямованого аналізу наявної інформаційної бази з метою визначення її придатності для вичерпної характеристики просторових чинників. При врахуванні територіальних особливостей регіону до уваги беруться також транспортні витрати і стан соціальної системи. При цьому транспортні витрати формуються під впливом параметрів (обсягів та структури) потенціалу праці, капіталу і землі. У такий спосіб можна враховувати просторову неоднорідність території.

Особливості соціальної системи регіону визначаються внутрішніми детермінантами економічного зростання.

Успішне вирішення проблеми забезпечення структурної перебудови господарського комплексу регіону вимагає подальшого вдосконалення методології моделювання просторового розвитку територіально-виробничих

систем, зокрема, за рахунок розширення наявного арсеналу економіко-математичних методів і моделей, а також врахування в цьому новому інструментарії чинників, які дотепер не відігравали помітної ролі в економіці або взагалі не бралися до уваги дослідниками.

Моделі просторового розвитку територіально-виробничих систем повинні базуватися на тому постулаті, що регіон є, з одного боку — невіддільною системною часткою національного господарського комплексу України, а з іншого боку — відносно самостійною господарською системою. Відповідно в рамках моделювання просторового розвитку територіально-виробничих систем повинні враховуватися найбільш загальні показники, які є певними орієнтирами для подальшої деталізації, що, своєю чергою, може стати інформаційною основою для моделювання розвитку окремих ланок регіональної системи.

Моделювання просторового розвитку територіально-виробничих систем ґрунтується на визначенні цільових завдань кожної системи з урахуванням (через просторові характеристики) фактичного стану економіки, зокрема ресурсних можливостей регіону. Кількісна оцінка тенденцій економічного зростання, а також можливостей багатоваріантного просторового розвитку територіально-виробничих систем повинна базуватися на використанні оптимізаційних економіко-математичних моделях [3, с.39-47].

Критеріями формування і розвитку територіально-виробничих систем можуть бути показники економічної ефективності при введенні в обмежувальні умови просторових чинників, при цьому відкриваються широкі можливості для оцінки та аналізу різних варіантів групування підприємств і виробництв за цими показниками. Виділяючи основні показники економічної ефективності як критерії для формування територіально-виробничої системи, можна отримати множину різних варіантів розподілу підприємств і виробництв регіону на відповідні групи з одночасним урахуванням рівня спеціалізації цих підприємств і масштабів їх функціонування.

Таким чином, вирішення завдань формування і розвитку територіально-

виробничих систем проходить через пошук рівня спеціалізації підприємств, досягнення вищої економічної ефективності, а також забезпечення інноваційного розвитку виробництва з урахуванням проведення єдиної технічної політики в системі.

Сутність комплексного підходу до моделювання процесів формування та розвитку територіально-виробничих систем полягає в наступних кроках.

1) За підсумками дослідження наявних або потенційних взаємозв'язків між підприємствами в процесі виробництва і споживання продукції виділяється підмножина підприємств, які тяжіють до об'єднання на основі того чи іншого принципу формування нових організаційних структур виробництва з відповідним урахуванням просторових чинників. У межах такої підмножини визначається доцільність створення територіально-виробничої системи (концерну, холдингу, асоціації тощо), виходячи з цільових завдань підвищення ефективності виробництва та відповідних вимог до рівня інтенсифікації результативності функціонування системи, які і визначають потребу в її створенні. Зростання ефективності передбачається отримати шляхом більш раціонального використання ресурсів, реорганізації виробництва, нарощування виробничого потенціалу, активної цілеспрямованої поведінки на ринку.

2) Функціонування територіально-виробничої системи визначає і обумовлює відповідний рівень фондомісткості, трудомісткості та матеріаломісткості продукції і, водночас, формує ресурсну структуру виробництва, впливаючи таким чином на зміну рівня спеціалізації, концентрації виробництва і його комбінування. Виходячи з наведених умов, можна сформулювати ряд задач і, відповідно, економіко-математичних моделей, зокрема, цільову модель стосовно оптимального визначення масштабів функціонування територіально-виробничої системи, економіко-математичну модель інноваційного розвитку системи та ін.

3) У господарській практиці можливі варіанти, коли окремі підприємства регіону не входять до складу територіально-виробничої системи через низку вагомих причин. А відтак, при формуванні системи необхідно керуватися

принципами, відповідно до яких підприємствам, що ввійдуть у територіально-виробничу систему, будуть забезпечені умови для підвищення ефективності їх діяльності. Тобто входження підприємства до територіально-виробничої системи повинно відкривати нові потенційні можливості для отримання зростаючого ефекту, причому не лише в кількісному вимірі, але й в якісному, виходячи з позиції використання додаткових ресурсних можливостей і, відповідно, досягнення вищих кінцевих результатів. При цьому важливу роль відіграватимуть ширші можливості інноваційного розвитку виробництва, які забезпечуються у територіально-виробничих системах, передусім внаслідок дії ефекту масштабу виробництва.

4) Соціально-економічний розвиток територіально-виробничих комплексів останнім часом суттєво знизився, спостерігаються процеси різкого уповільнення обсягів промислового виробництва і, як наслідок, політична нестабільність та значне загострення соціально-економічних протиріч у суспільстві. Особливо чутливими до такого загострення стали депресивні регіональні господарські комплекси, які, в умовах децентралізації державного управління, отримали певну соціально-економічну та бюджетно-фінансову самостійність. Регіональні господарські комплекси стають полем економічного суперництва, а світова економіка розвивається за принципами економічної свободи і вільного ринку, що все більше нагадує собою розгалужену мережу регіональних господарських комплексів.

Література:

1. Гриценко А.А. Логіко-історичні засади кардинальних економічних змін переходу до реконструктивного розвитку //Економіка України. — 2017. —№5-6. —С.39–57.
2. Безгін К.С. Імплементация нелінійної парадигми інноваційного розвитку менеджменту //Економіка України. — 2017. —№9. —С.59–72.
3. Косич А.О. Модернізаційні процеси в Україні в контексті світового досвіду //Економіка України. — 2017. —№9. —С.38–59.